

groot deel van de endemen met een klein verspreidingsgebied. De top-5 van meest soortenrijke landen is: 1. Spanje, 2. Griekenland, 3. Italië, 4. Frankrijk en 5. Portugal.

Van de onderzochte soorten landslakken is 20% in het voortbestaan bedreigd (tabel 2). De meeste bedreigde soorten komen voor op de Canarische eilanden, Madeira en de Azoren. Op deze eilanden leven tien keer zo veel bedreigde landslakkensoorten als op het vaste land. Ook in Spanje, Frankrijk, Griekenland en Italië, de Alpen en de eilanden in de Middellandse Zee komen veel bedreigde soorten landslakken voor (fig. 2).

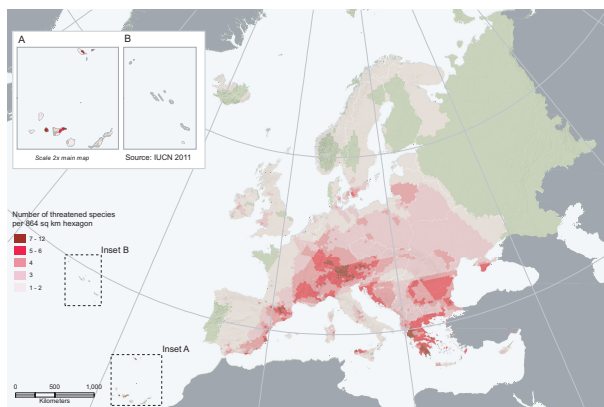

Fig. 2. Verspreiding van bedreigde soorten landslakken in Europa (Cuttelod et al., 2011).

Op de Europese Rode Lijst staan slechts 2 soorten bedreigde landslakken die in Nederland voorkomen: Nauwe korfslak *Vertigo angustior* en Zeggekorfslak *Vertigo moulinsiana*. Beide soorten worden beschermd op grond van de Habitatrichtlijn.

De belangrijkste bedreigingen voor Europese landslakken zijn habitatverlies door verstedelijking en verslechterde milieukwaliteit door de landbouw. De derde oorzaak is te intensief gebruik van habitats door toerisme en recreatie, vooral langs de kust en in de Alpen.

In het persbericht staat ook goed nieuws: de meest bedreigde landslakken op Madeira hebben de afgelopen tien jaar baat gehad bij de beheersing van invasieve soorten planten, geiten en ratten. Ook het Natura 2000-netwerk biedt bescherming aan een deel van de bedreigde soorten.

Bronnen

CUTTELOD, A., M. SEDDON AND E. NEUBERT (2011). European Red List of Non-marine Molluscs. Published by the European Commission. Prepared by IUCN and the Natural History Museum of Bern, Switzerland. Geraadpleegd 26 dec 2011 op: http://ec.europa.eu/environment/nature/species/redlist/downloads/European_molluscs.pdf.

EUROPESE COMMISSIE (2011a). Milieu: alarmerende achteruitgang van het aantal zoetwatervissen, weekdieren en planten. Persbericht.

EUROPESE COMMISSIE (2011b). European Red List. Geraadpleegd 26 dec 2011 op: http://ec.europa.eu/environment/conservation/species/redlist/index_en.htm

FAUNA-IBERICA. www.fauna-iberica.mncn.csic.es/CV/rafa_pdf/ACTION_PLAN_Ma&Mm.pdf.

Adres van de auteur:
Van der Helstlaan 19
3723 EV Biltoven
sylvia25@versatel.nl

Landslakken op de Joodse begraafplaats in Monnickendam

Henk K. Mienis

Terrestrial snails and slugs on the Jewish cemetery in Monnickendam

Summary. Old cemeteries often represent unofficial tiny nature reserves where interesting animal and plant populations may freely develop. The Jewish cemetery in Monnickendam, North-Holland, the Netherlands, established in 1677 – but hardly used at the moment – is a fine example. A search for terrestrial gastropods living in this graveyard yielded only 8 species in the autumn of 2010, which number was doubled in the same period in 2011. Noteworthy were the finds of four invasive species: the slugs *Tandonia sowerbyi*, *Limacus flavus* and *Deroceras panormitanum* and the snail *Hygromia cinctella*.

In Monnickendam ligt, tussen de Niesenoortsburgwal en de Zuidervesting, achter twee hoge muren die ten dele resten zijn van de voormalige vestingmuur, een kleine begraafplaats verscholen (fig. 1). Deze begraafplaats werd in 1677 toegewezen aan de Joodse inwoners van Monnickendam. Joodse begraafplaatsen staan bekend om hun eenvoud en soberheid, omdat er meestal alleen maar grafstenen staan voorzien van een tekst in het Hebreeuws. In Monnickendam staan er ook Latijnse lettertekens op de grafstenen, wat er op wijst dat deze nog aanwezige stenen van latere datum zijn. Versieringen in de vorm van afbeeldingen zal men daar tevergeefs zoeken. Er staan nu nog maar 36 grafstenen waarvan de meest recente uit 1998 is, maar in werkelijkheid liggen er vele honderden Joodse inwoners van Monnickendam en hun afstammelingen begraven.

Fig. 1. De Joodse begraafplaats in Monnickendam, Foto: Henk Mienis.

Dergelijke oude begraafplaatsen, en niet alleen Joodse, vormen nu vaak kleine natuurreservaten waar stilte heerst en waar dikwijls heel bijzondere planten of dieren voorkomen. Op 9 september 2010 werd daarom een kort bezoek gebracht aan de begraafplaats aan de Niesenoortsburgwal. Het gras tussen de grafstenen was pas gemaaid en de hele begraafplaats maakte een ordelijke, voor slakken veel te nette, indruk. Slechts aan de westzijde en in de zuidwest hoek, die niet ommuurd is, bevinden zich enkele hoge bomen en wat struikgewas. Daar lagen dan ook wat afgevalen takken en hier en daar een baksteen.

Aan de binnenzijde van de oude muren en onder stenen en afgevalen takken werden slechts acht soorten landslakken aangetroffen, die daar echter algemeen voorkwamen (Mienis, 2010). Niet tevreden met dit eerste resultaat werd op 26 september 2011 nogmaals een bezoek gebracht aan deze begraafplaats. Het gras stond dit keer vrij hoog en ondanks het warme, droge weer was alles nog vochtig vanwege de dauw. Onder deze ideale omstandigheden kon het aantal waargenomen soorten verdubbeld worden. Zodoende zijn nu 16 soorten bekend van de Joodse begraafplaats in Monnickendam (tabel 1).

Enige vondsten van exotische, invasieve soorten verdienen een nadere opmerking.

Een tiental exemplaren van de Gele kielnaaktslak (*Tandonia sowerbyi*) werden onder enkele bakstenen aangetroffen die diep in de grond zaten. Deze naaktslak wordt steeds algemener aangetroffen in Waterland en Purmerend. In het veld kan men deze naaktslak gemakkelijk herkennen aan de grijsgele kleur van het lichaam, de scherpe meestal geel gekleurde kiel en het heel kleverige, gele slijm van de kruipzool.

De Lichte aardslak (*Limacus flavus*), ook wel Gele aardslak en vroeger Gele kelderslak genoemd, vond ik tot mijn verbazing op ongeveer 120 cm hoogte in een spleet van de oude vestingmuur. Ook deze naaktslak heeft een vuilgeel lichaam en scheidt kleverig geel slijm af, maar verschilt van de Gele kielnaaktslak door de veel minder sterk ontwikkelde kiel en vooral door de blauwachtig gekleurde tentakels.

De Zuidelijke akkerslak (*Deroceras panormitanum*) wordt

Fig. 2. Gekielde loofslak (*Hygromia cinctella*). Foto: Stef Keulen.

ook steeds veelvuldiger in Noord-Holland boven het IJ aangetroffen, vooral in tuinen, plantsoenen en parken. Een betrouwbare determinatie kan alleen maar plaatsvinden door bestudering van de anatomie.

Aan de verspreiding van de Gekielde loofslak (*Hygromia cinctella*), een soort uit het westelijke Middellandse Zee gebied, schijnt geen eind te komen (fig. 2). Op de begraafplaats werden heel veel slakjes op de grafzerken aangetroffen. Deze Mediterrane soort is daar zonder twijfel terecht gekomen via het aangrenzende bosje met struikgewas ten zuiden van de begraafplaats, waar zij veel voorkomt op rododendron en braam.

Waarschijnlijk kunnen op deze begraafplaats nog enkele, vooral kleinere soorten aangetroffen worden, een project dat reeds genoteerd staat voor een volgend bezoek aan Nederland.

Literatuur

MIENIS, H.K., 2010. Landslakken op de Joodse begraafplaats in Monnickendam. – De Kreukel 46 (10): 188.

Adres van de schrijver:

The Steinhardt National Collections of Natural History,
Department of Zoology, Tel Aviv University,
IL-69978 Tel Aviv, Israel
en The National Natural History Collections, Berman Building,
Hebrew University,
IL-91904 Jerusalem, Israel.
mienis@netzer.org.il

Tabel 1. Landslakken aangetroffen op de Joodse begraafplaats in Monnickendam in de herfst van 2010 en 2011

Nederlandse naam	Datum: Wetenschappelijke naam	09.09.2010	26.09.2011
Glanzende agaathoren	<i>Cochlicopa lubrica</i>	-	+
Geribde jachthorenslak	<i>Vallonia costata</i>	-	+
Boerenknoopje	<i>Discus rotundatus</i>	+	+
Donkere glimslak	<i>Zonitoides nitidus</i>	-	+
Kelder-glansslak	<i>Oxychilus cellarius</i>	+	-
Bruine blinkslak	<i>Aegopinella nitidula</i>	-	+
Gele kielnaaktslak	<i>Tandonia sowerbyi</i>	-	+
Gele aardslak	<i>Limacus flavus</i>	-	+
Zuidelijke akkerslak	<i>Deroceras panormitanum</i>	-	+
Gevlekte akkerslak	<i>Deroceras reticulatum</i>	+	+
Donkere wegslak	<i>Arion distinctus</i>	+	+
Gewone wegslak	<i>Arion rufus</i>	+	+
Gekielde loofslak	<i>Hygromia cinctella</i>	-	+
Gewone haarslak	<i>Trochulus hispidus</i>	+	+
Gewone tuinslak	<i>Cepaea nemoralis</i>	+	+
Segrijnslak	<i>Cornu aspersum</i>	+	+
	Totaal:	8	15